

Teijo Saari

LT, erikoislääkäri

Anestesiologian ja tehohoidon oppiaine, Turun yliopisto
Tyks, Toimenpide-, tehohoidon ja kivunhoidon palvelualue
teisaa@utu.fi

PROFFAN PALSTA

Oleminen ja aika suurten kielimallien aikakaudella

Olemme tilanteessa, jossa suuret kielimallit kirjoittavat muistiot, tiivistävät tutkimukset ja ehdottavat pian hoitopäätöksiäkin. Miten tämä muuttaa työtämme ja vastuutamme potilaiden rinnalla?

Tekoäly on tullut arkeemme ja heittänyt lääkärikunnalle haasteen: kuinka meidän tulisi suhtautua välineeseen, joka tarjoaa aina valmiin vastauksen? Ehkä ei ole yllättävää, että vastauksia löytyy eksistentiaalisesta filosofiasta.

Heideggerin Oleminen ja aika¹ ja siitä Wendlandin ja Keilingin toimittama tuore kokoelma² muistuttavat, että emme elä maailmasta irrallaan, vaan olemme aina kiinni siinä – käytännöissä, välineissä ja vastuissa. Kun uusi työkalu tuodaan leikkaussaliin tai teho-osastolle, se ei vain nopeuta tehtävää vaan muuttaa sitä, mitä pidämme olennaisena.

Heidegger muistuttaa, että kokemuksemme maailmasta ei ole neutraalia tarkkailua, vaan se tapahtuu aina välineiden ja merkitysten kautta. Kun uusi työkalu toimii, se katoaa taustalle ja alkaa muokata sitä, mitä pidämme olennaisena. Suuret kielimallit eivät leiju kliinisen työn yläpuolella, vaan liittyvät osaksi meidän maailmaamme – monitoreita, ohjeistuksia, tarkistuslistoja ja kännykän hälytyksiä. Kuten minkä tahansa välineen kohdalla, myös kielimalleista tulee itsensänselviä niiden osoittautuessa luotettaviksi; lakkaamme huomaamasta työkalua ja alamme toimia sen kautta. Automaattisesti täydennetyistä epikriiseistä siirrytään pian automaattisesti ehdotettuihin perioperatiivisiin hoitosuunnitelmiin. Riski on hienovarainen: kun sujuva teksti tuntuu

ymmärrettävältä, saatamme sekoittaa kielellisen sulavuuden ja hyvän arvostelukyvyn.

Elämässä joudumme väistämättä tilanteisiin, joita emme ole valinneet – ja joissa on toimitettava heti. Hengitystieongelmissa tai massiivisen verenvuodon keskellä houkutus tarttua ensimmäiseen uskottavaan ehdotukseen on suuri. Potilaat joutuvat sairauden keskelle, me taas kriittisiin tilanteisiin, joissa päätöksiä on tehtävä nopeasti.

Kielimallit voivat antaa valmiita vastauksia, mutta eksistentiaalista vastuuta ne eivät kannu. Kun lähestytään kuolemaa, autenttinen kohtaaminen edellyttää edelleen inhimillistä rohkeutta ja läsnäoloa.

Myös ymmärrys on aina tulkintaa. Kielimalleilla on omat ennakko-rakenteensa, aineistoihin kätkeytyvät vinoumat. Kliinikon onkin

kysyttävä: minkälaisen oletusten varassa tämä vastaus rakentuu? Heidegger siirsi huomion tiedon muodosta kohti ruumiillista osaamista. Kielimallit hallitsevat ”tietämistä että”, mutta eivät ”tietämistä miten”. Ne voivat nopeuttaa tiedonhakua, mutta eivät voi korvata sitä hienovaraista arviointia, jolla anestesiolääkäri säätää ventilaatioita tai tehohoitaja huomaa potilaan voinnin muutoksen. Tekoäly voi säästää aikaa, mutta se ei saa korvata inhimillistä kanssakäymistä.

Tähän liittyy olennaisella tavalla ajallisuuden näkökulma. Heideggerille aika ei ole vain kellonaikaa vaan ihmisenä olemisen rakenne. Kielimallit tiivistävät ajan: ne tuottavat tekstit hetkessä. Potilaan aika ei kuitenkaan ole sama kuin järjestelmän aika. Potilaan kokemus on odottamista, pelkoa, toivoa ja joskus myös elä-

**Kielimallit
voivat
antaa valmiita
vastauksia, mutta
eksistentiaalista
vastuuta ne
eivät kannu.**

män horisontin lyhenemistä. Siksi teknologian säästämät minuutit tulee käyttää siihen, missä olemme aidosti läsnä potilaalle. Feministinen filosofia puolestaan muistuttaa, että hoiva on konkreettista ja ihmisten välistä. Kielimallit on koulutettu aineistoihin, joissa on jo valmiiksi viinomia. Jos emme ole tarkkoja, ne vahvistavat olemassa olevia epätasa-arvoja siinä, kuka tekee, kenen kipu otetaan vakavasti ja kenen ääni jää kuulumattomiin.

Wendlandin ja Keilingin toimittama kokoelma muistuttaa, että Oleminen ja aika ei tarjoa lopullisia vastauksia, vaan kutsuu kysymään yhä uudelleen, mitä tarkoittaa olla ihminen. Sama kysymys koskee meitä: mitä tarkoittaa olla kliinikko, kun tekoäly puhuu sujuvasti mutta ei itse ole olemassa? Meille anestesiologeille tämä

haaste on erityisen kirkas, sillä yhdistämme teknologian hallinnan, hiljaisen tiedon ja jatkuvan läheisyyden kuolemaan. Emme enää ole yksin tiedon haltijoita, vaan arvioinnin ja vastuun hoitajia. Vastuu tulee kantaa ja varmistaa, ettei ihminen katoa teknologian taakse. Tuore katsaus³ muistuttaa samasta eettisestä velvollisuudesta: meidän on koulittava tulevat lääkärit kriittisesti ajatteleviksi, mutta ennakkoluulottomiksi tekoälyn käyttäjiksi. Tekoäly voi auttaa, mutta se ei saa peittää potilasta näkyvistä. ■

Viitteet

1. Heidegger M. Oleminen ja aika. Vastapaino, Tampere 2000.
2. Wendland AJ, Keiling T (toim.). Heidegger's Being and Time: A Critical Guide. Cambridge University Press, Cambridge UK, 2025.
3. Abdulnour RE, Gin B, Boscardin CK. Educational Strategies for Clinical Supervision of Artificial Intelligence Use. N Engl J Med 2025; 393: 786-97.

Suosirrit kävelevät horjuen myrskytuulella, vähän niin kuin me maailman nykyisissä muutoksissa. Kuva Teijo Saari, 2025.